

Інструкційно - методична карта практичного заняття № 5

Дисципліна : «Цивільне та сімейне право»

Тема: 1.5. Представництво

Зміст заняття: Розв'язання ситуації, щодо видів представництва, змісту й умов довіреності, підстав припинення представництва за довіреністю. Складання та належне оформлення документів, що підтверджують представництво.

Мета заняття :

навчальна - орієнтуватися в чинному цивільному законодавстві щодо регулювання цивільних правовідносин; аналізувати юридичні факти, які є підставами зміни та припинення цивільних правовідносин; правильно застосовувати норми цивільного права до конкретних життєвих ситуацій.

виховна - сприяти правової грамотності студентів, розвиненню почуття службового виконавця вимог закон.

Методичне забезпечення заняття:

Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р (зі змінами) // База даних «Законодавство України»/ВР України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV [Елеутронний ресурс]// Відомості Верховної Ради України 18.12.2016 – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>

Хід заняття:

I. Організаційний момент.

II. Актуалізація опорних знань :

Розкрийте поняття і суб'єкти представництва.

Визначте представництво за довіреністю.

Проаналізуйте форму і строк довіреності.

Проаналізуйте передоручення

Визначте правові наслідки скасування довіреності.

III. Вирішення ситуацій.

Завдання №1. Орехов видав Голубкову довіреність строком на один рік на користування і розпорядження автомобілем ВАЗ-2109 з правом передоручення повноважень за цією довіреністю. Голубков через місяць видав довіреність у порядку передоручення Удовіченко, а ще через декілька місяців відбулася аварія з вини Удовіченко, в результаті якої ним був пошкоджено автомобіль —Мерседес-600 (вартість ремонту склала 7 тис. грн.). Власник автомобіля —Мерседес-600 пред'явив позов до Орехова – власника автомобіля ВАЗ-2109 про відшкодування завданої шкоди. Натомість у суді Орехов стверджував, що за неправомірні дії Голубкова він відповідати не може, оскільки навіть не знав про факт передоручення.

Питання:

1) Назвіть вимоги, які встановлені законодавством до передоручення? Чи були вони дотримані учасниками зазначених правовідносин?

2) Визначте особу, яка повинна відшкодувати власнику автомобіля —Мерседес-600шкоду, завдану діями Удовіченка?

Завдання №2. Мошкін продав Павлюку однокімнатну квартиру за довіреністю, що була видана Захарченком. Довіреність була засвідчена уповноваженою посадовою особою органу місцевого самоврядування, оскільки в їхньому населеному пункті немає нотаріусу. Через 3 місяці після цього продавець квартири Захарченко помер. Спадкоємці померлого

пред'явили позов до суду з вимогою визнати вищезазначений правочин недійсним, оскільки Мошкін не мав права діяти за довіреністю, яка не була засвідчена нотаріусом. Адвокат Павлюка повідомив, що правочин не може визнаватися недійсним, оскільки покупеця повністю влаштує ця квартира, крім того спадкоємці не мають права пред'являти зазначені вимоги.

Питання:

1) Чи прирівнюється довіреність на розпорядження квартирою, засвідчена посадовою особою органу місцевого самоврядування у населеному пункті, в якому немає нотаріусу, до нотаріально посвідчених?

2) Чи дотримані у даному випадку вимоги законодавства до форми довіреності для укладення договору купівлі-продажу квартири?

3) Дайте оцінку вимогам, які пред'явлені спадкоємцями Захарченка.

Завдання №3. Стаценко звернулася до суду з позовом від імені свого 19- річного сина до свого брата про виселення з квартири, що належала раніше її колишньому чоловіку, який заповідав квартиру сину. Стаценко пояснила, що її син, будучи інвалідом 2-ої групи, не може самостійно захищати свої права, тому вона, як його мати і, отже, законний представник, виступатиме в суді від його імені.

Питання:

1) Чи правомірна позиція громадянки Стаценко?

2) Чи зміниться ваша позиція, якщо син Стаценко буде недієздатним, а вона – його опікуном?

3) Чи може Стаценко виступати в якості помічника її сина? Які умови здійснення помічником представництва в суді?

Завдання №4. Панасевич, керівник філії акціонерного комерційного банку «Ажіо-Банк», підписав договір факторингу з ТОВ «Прессформа» і АТ «Пластик». За результатами діяльності за рік, банк затвердив фінансовий звіт філії, в якому зазначено про вказаний договір, проте згодом (через півроку) звернувся з позовом до суду про визнання договору недійсним, оскільки відповідно до довіреності, на підставі якої діяв керівник філії, він не мав права укласти подібні договори самостійно, а тільки за попередньою згодою банку, наданій в письмовій формі. ТОВ «Прессформа» і АТ «Пластик», у свою чергу, вимагали визнання договору дійсним або відшкодування збитків, що заподіяні недоброросовісною поведінкою філіалу.

Питання:

1) Чим визначається обсяг прав керівника філії юридичної особи?

2) Чи створив правочин, вчинений керівником філії, права і обов'язки банку «Ажіо-Банк»?

3) Чи є підстави для визнання недійсним договору факторингу, укладеного у даному випадку?

Завдання №5. Громадянин Ляшков доручив своєму родичу Клімову продати від його імені автомобіль і з цією метою видав на ім'я Клімова відповідну довіреність. Клімов пообіцяв, що обов'язково продасть автомобіль. Ляшков, розраховуючи незабаром одержати за автомобіль гроші, домовився про купівлю-продаж квартири і замовив меблі. Проте через деякий час Клімов подзвонив Ляшкову і повідомив його, що через особисті обставини не може більше виконувати доручення і відмовляється від нього. Ляшков звернувся до суду з вимогою про відшкодування заподіяних йому збитків.

Питання:

1) Чи має право представник відмовитися від вчинення дій, які були визначені довіреністю? Який обов'язок на нього покладається у цьому разі?

Методичні рекомендації:

У ч. 4 ст. 203 ЦКУ зазначено, що правочин (у цьому випадку довіреність) має вчинятися у формі, передбаченій законом. Загальні вимоги до форми довіреності названі у гл. 17 ЦКУ «Представництво». Розглянемо їх у розрізі декількох питань.

Довіреність-це письмовий документ, який видається однією особою іншій для представництва перед третіми особами (ч. 3 ст. 244 ЦКУ). Із цим солідарний і Мін'юст (див. лист Мін'юсту від 13.01.2011 р. № 7-0-2-11-19). Причому майте на увазі: **цей підхід справедливий** для довіреності, складеної **не тільки юрособами**, а й фізособами. У тому числі, це стосується **довіреності на одержання ТМЦ**.

Якщо ж хтось ще **сумнівається**, то пропонуємо пригадати **основне призначення** довіреності. Воно полягає в тому, **щобпідтверджувати повноваження** представника. **Без письмової форми** цього не зробити, а отже, і сенс довіреності буде втрачено. При цьому цікаво, що в цьому випадку **письмова форма** може означати як традиційну паперову форму, так і **електронну** (ч. 1 ст. 207 ЦКУ).

Довіреність видається на вчинення правочину, **який:**

1) не потребує нотаріального посвідчення, то і **довіреність не потрібно посвідчувати;**

2) потребує за законом нотаріального посвідчення, то і **довіреність доведеться нотаріально посвідчити**. Наприклад, це знадобиться при видачі довіреності на купівлю/продаж нерухомості.

Але майте на увазі при цьому **декілька нюансів**.

По-перше, якщо закон **не передбачає** обов'язкового нотаріального посвідчення правочину, але сторони **самі домовилися про це**, то довіреність на його вчинення, узагалі-то, посвідчувати у нотаріуса не потрібно*. Водночас **Мін'юст виступає проти**: він вважає, що і в цьому випадку нотаріальне посвідчення є **обов'язковим** (див. роз'яснення за адресою <http://www.minjust.gov.ua/20083>).

* *Цей висновок впливає з формулювання ч. 1 ст. 245 ЦКУ: адже вона прив'язується до форми правочину, встановленої законом.*

По-друге, зазначений вище висновок не викликає сумнівів при видачі разової довіреності, коли зміст конкретного правочину загалом відомий. Але якщо, наприклад, довіреність **генеральна** (зокрема, довіреність, видана директору філії)? Адже на підставі її можна вчиняти різні правочини, зміст яких, як і необхідність їх посвідчення у нотаріуса, заздалегідь визначити дуже складно. Нотаріально посвідчувати довіреність у цьому випадку **не обов'язково**. Але майте на увазі: без такого посвідчення представник **не має права** вчиняти правочини, які потребують нотаріального посвідчення. Бо тоді порушуватиметься вимога ч. 1 ст. 245 ЦКУ.

По-третє, закон може передбачати **й інші випадки**, у яких довіреність доведеться **посвідчувати в нотаріуса**. Зокрема, це стосується довіреності, виданої в порядку **передоручення*** (ч. 2 ст. 240 ЦКУ). Що таке передоручення? Нагадаємо, що за загальним правилом представник зобов'язаний вчинити правочин **особисто**. Разом із тим, за необхідності він може **передати свої повноваження** повністю або частково іншій особі. Це і є **передорученням**. Щоправда, така можливість має бути **передбачена договором** між представником та особою, яку він представляє (або ж представник змушений до цього з метою захисту інтересів такої особи), **або законом**. Крім того, така можливість може бути прописана **і в самій довіреності**(ст. 58 Закону України «Про нотаріат» від 02.09.93 р. № 3425-ХІІ, п. 5.1 Інструкції про порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженої наказом Мін'юсту від 22.02.2010 р. № 296/5). **Зверніть увагу:** при поданні довіреності в порядку передоручення нотаріусу він

перевірити наявність зазначених вище обставин. Якщо ви не зможете їх підтвердити, довіреність він **не посвідчить**.

* Крім довіреностей на одержання зарплати, стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо).

По-четверте, у випадках, перелічених у ст. 245 ЦКУ, функції нотаріуса може виконувати інша особа. Що це за випадки?

Ситуації, які припускають посвідчення довіреності іншою особою (не нотаріусом)

№ з/п	Довіреність	Хто може посвідчити замість нотаріуса
1	2	3
1	Довіреність військовослужбовця , а в пунктах дислокації військової частини, з'єднання, установи, військово-навчального закладу, де немає нотаріуса чи органу, що вчиняє нотаріальні дії, також довіреність працівника, члена його сім'ї і члена сім'ї військовослужбовця	Командир (начальник) відповідної частини, з'єднання, установи або закладу
2	Довіреність особи, яка утримується в установі виконання покарань або слідчому ізоляторі	Начальник установи виконання покарань або слідчого ізолятора
3	Довіреність особи, яка проживає в населеному пункті, де немає нотаріусів (крім довіреності на право розпорядження нерухомим майном, довіреності на управління та розпорядження корпоративними правами і довіреності на користування та розпорядження транспортними засобами)	Уповноважена на це посадова особа органу місцевого самоврядування
4	Довіреність суб'єкта права на безоплатну вторинну правову допомогу, за зверненням якого прийняте рішення про надання такої допомоги	Посадова особа органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги
5	Довіреність на одержання заробітної плати , стипендії, пенсії, аліментів, інших платежів та поштової кореспонденції (поштових переказів, посилок тощо)	Посадова особа організації, в якій довіритель працює, навчається, перебуває на стаціонарному лікуванні, або за його місцем проживання
6	Довіреність на право участі та голосування на загальних зборах	Реєстратор, депозитарій, зберігач*
* ЦКУ при цьому прямо зазначає, що, крім таких осіб, зазначену довіреність може посвідчити також нотаріус чи інша посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, або в іншому порядку, передбаченому законодавством		

У довіреності повинні **обов'язково міститися**:

1) дата її видачі (ч. 3 ст. 247 ЦКУ). Ці дані дозволяють установити, з якого моменту представник набуває відповідних повноважень. **Зверніть увагу**: якщо їх упустити, довіреність буде **нікчемною!** Як результат дії представника в такому разі спричиняють **наслідків** для особи, яка видала таку довіреність;

2) підпис особи, яка видає довіреність (а для юрособи також і печатка — див. далі). Це зумовлене тим, що правочин вважається вчиненим у письмовій формі тільки тоді, **коли його підписано стороною/сторонами** (ч. 2 ст. 207 ЦКУ).

Інші реквізити довіреності

По-перше, це реквізити, які хоча й не названі прямо в ЦКУ, але присутність яких у будь-якій довіреності є **логічною**. Так, це П. І. Б. або повне найменування юрособи, місце

проживання або місцезнаходження юрособи — як представника, так і особи, яку представляють. За необхідності до довіреності можна включити найменування посад сторін*. Що стосується **паспортних даних**, то їх зазначати **не обов'язково** (див. роз'яснення *Мін'юсту* за адресою <http://www.minjust.gov.ua/20083>).

* *Мін'юст також вказує на необхідність зазначення в довіреності місця її складання/підписання. Але, вважаємо, це не настільки важливо.*

Крім того, у довіреності варто прописати **суть повноважень** представника. Причому зробити це потрібно максимально чітко, за можливості **унікаючи неточностей і загальних формулювань**. Адже за допомогою цього документа представник повинен довести третій особі, що має достатньо прав для вчинення конкретного правочину. Важливість цього елемента не можна недооцінювати. Якщо в майбутньому виявиться, що представник прав на вчинення цього правочину **не мав**, його можуть визнати **недійсним**. **По-друге**, це реквізити, наявності яких для довіреності на окремі правочини **вимагає закон**. Так, наприклад, договір дарування від імені **дарувальника** може укласти його представник. При цьому, якщо **в довіреності** на його укладення буде відсутнє **ім'я обдаровуваного**, така довіреність буде **нікчемною** (ч. 4 ст. 720 ЦКУ).

По-третє, це **необов'язкові** реквізити. До них належить **строк довіреності**. Якщо його не прописати, то довіреність буде дійсною **до припинення її дії** (ч. 1 ст. 247 ЦКУ). Підстави для такого припинення перелічені у ст. 248 ЦКУ. Це, зокрема, скасування довіреності особою, яка її видала, припинення юридичної особи, яка її видала, тощо. При цьому пам'ятайте: у довіреності, яка видається в порядку передоручення, строк не може перевищувати строк основної довіреності, на підставі якої вона видана (ч. 2 ст. 247 ЦКУ). До речі, це обмеження призводить до неможливості передоручення безстрокової довіреності.

Окремо при цьому стоїть довіреність **на одержання ТМЦ**:

1) правила її складання і видачі прописані в *Інструкції № 99* (там же міститься і форма такої довіреності). При цьому нагадаємо: заборонено видавати такі довіреності, якщо вони частково або повністю не заповнені, не мають зразків підписів посадових осіб, на ім'я яких вони виписані. Також заборонено видавати ТМЦ за такими довіреностями, якщо вони заповнені з порушенням встановленого порядку або не містять усіх реквізитів. Причому порушенням встановленого порядку можна вважати і наявність у довіреності виправлень/помарок. Водночас спосіб заповнення довіреності на сьогодні вже не важливий: зокрема, довіреність на одержання ТМЦ може бути заповнена частково друкованим способом, а частково — кульковою ручкою;

2) чиновники і суди вважають таку довіреність первинним документом (див. статтю на с. 4 цього номера). Унаслідок цього, до неї висуваються вимоги, зокрема, **щодо наявності обов'язкових реквізитів**, передбачених ч. 2 ст. 9 Закону № 996 і п. 2.4 Положення № 88. **Інші вимоги до видачі довіреності**

Як ми вже говорили, загальні вимоги до правочинів, у тому числі довіреностей, названі у ст. 203 ЦКУ. Майте на увазі: вони висуваються не тільки до форми. Нагадаємо **основні з них**:

1) особа, яка вчиняє правочин (у цьому випадку видає/скасовує довіреність), повинна володіти потрібним **обсягом дієздатності**. Інакше кажучи, така особа повинна мати право на видачу довіреності. Із цим питанням ви могли ознайомитися у статтях на с. 4 і 8 цього номера;

2) зміст правочину не може суперечити ЦКУ, іншим актам цивільного законодавства, а також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. При цьому майте на увазі: **по-перше**, це правило повинне стосуватися не лише самої по собі видачі довіреності, але й правочину, що доручається представнику. **По-друге**, правочин не повинен суперечити й іншим нормативним актам (тобто не лише актам цивільного

законодавства). На це свого часу вказав ВСУ (див. п. 2 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.2009 р. № 9);

3) волевиявлення учасника правочину має бути вільним і відповідати його внутрішній волі;

4) правочин має бути спрямований на реальне настання правових наслідків, зумовлених нею.

Довіреність юридичної особи: декілька спеціальних вимог.

По-перше, таку довіреність повинен видати орган/особа, уповноважений на це установчими документами. Що це **за орган**? Як правило, це виконавчий орган юридичної особи, адже саме він здійснює управління його поточною діяльністю згідно із законом та установчими документами. Це ж стосується і членів колегіального виконавчого органу, якщо згідно з установчими документами вони мають право діяти від імені юридичної особи без довіреності.

По-друге, довіреність від імені юридичної особи повинна скріплюватися печаткою

При цьому нагадаємо, що восени цього року **використання печаток**, у тому числі в частині довіреності, **перестане бути обов'язковим**.

По-третє, якщо довіреність видає директор **відокремленого** підрозділу в порядку **передоручення**, вона має бути **нотаріально** посвідчена. Винятком при цьому може бути ситуація, якщо право директора такого підрозділу видавати довіреність зафіксоване в установчих документах юридичної особи. У цьому випадку її видача не вважатиметься передорученням, тому посвідчувати її в нотаріуса не доведеться.

Якщо форму не дотримано:

1) нікчемність довіреності. Нагадаємо: нікчемний правочин не породжує правових наслідків із моменту його вчинення. При цьому рішення суду для цього не потрібне (ч. 2 ст. 215 ЦКУ). Це означає, що **правочини, вчинені таким представником** за цією довіреністю (у тому числі укладені ним договори) можна буде **визнати недійсними** у судовому порядку. Цей наслідок настає, головним чином, у двох випадках. **По-перше**, якщо довіреність **не посвідчена нотаріально**, всупереч обов'язковості такого посвідчення (ч. 1 ст. 219 ЦКУ). У такому разі вона **може бути визнана дійсною** судом, якщо він установить, що видача довіреності відповідала волі особи, а нотаріальному посвідченню перешкоджала обставина, яка не залежала від волі такої особи. **По-друге**, у випадках, установлених законом. Наприклад, якщо в довіреності відсутня дата її видачі або в довіреності на операцію дарування відсутнє ім'я обдаровуваного (про це ви могли прочитати вище);

2) недійсність довіреності. Такі правочини також не породжують наслідків (тобто наслідки, за великим рахунком, ті самі), але, на відміну від нікчемних, у цьому випадку **потрібне рішення суду** (ч. 3 ст. 215 ЦКУ). До речі, це стосується і правочинів, вчинених таким представником. Що стосується підстав, то ними є порушення вимог до вчинення правочинів, передбачених *ст. 203 ЦКУ*.

Осібнo стоїть відповідальність за порушення правил використання довіреності на одержання ТМЦ.

Довіреність повинна складатися у письмовій формі. Але в деяких випадках її потрібно посвідчувати у нотаріуса.

• У довіреності обов'язково повинна міститися дата її видачі. В іншому разі вона буде нікчемною.

• Довіреність юрособи складається уповноваженим на це органом/особою. При цьому вона повинна скріплюватися відповідною печаткою.

• Якщо форму довіреності не дотримано, це може призвести до її нікчемності або недійсності (за рішенням суду).

Викладачі

Ю.М. Складенко

Ю.В. Децюра